

बागमती गाउँपालिका, मकवानपुर

बागमती राजपत्र

खण्ड: ८

संख्या: १०

मिति: २०८१।१०।२७

भाग - १

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (१) बमोजिम बागमती गाउँपालिका, मकवानपुरको गाउँसभाले बनाएको तल लेखिएको बमोजिमको ऐन सोही दफाको उपदफा (३) बमोजिम सर्वसाधारणको जानकारीको लागि प्रकाशित गरिएको छ ।

बागमती गाउँपालिका, मकवानपुरको जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी ऐन, २०८१

प्रस्तावना:- बागमती गाउँपालिकाका बासिन्दाहरूलाई वातावरण संरक्षण सँगसँगै प्राकृतिक श्रोतहरूको संरक्षण तथा उपयोगबाट आर्थिक रुपमा सम्पन्न बनाउन जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण तथा उपयोग गराउन,

नेपालको संविधानको अनुसूची-८ को सि.नं. २१, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, वन ऐन २०७६, वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, उत्खनन् विक्री तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी (पहिलो संसोधन) मापदण्ड, २०७९, बागमती प्रदेश सरकारद्वारा जारी नदीजन्य पदार्थ (संकलन र उपयोग) कार्यविधि, २०७५ बमोजिम स्थानीय तहको एकल अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयलाई कानुन बनाई व्यवस्थित गर्न,

जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थका विषयमा आवश्यक कानुन बनाई बागमती गाउँपालिकाको क्षेत्रभित्र रहेको निजी जग्गा तथा नदी/खोला किनाराहरूबाट उत्खनन् हुने ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो संकलन तथा ढुवानी एवम् सो सँग सम्बन्धित उद्योगहरू स्थापना गर्ने, गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका वन तथा प्राकृतिक सम्पदाहरूमा पर्यापर्यटनको कार्यलाई नियमन एवं व्यवस्थित गरी स्थानीयहरूको आयआर्जन बढाउने तथा स्थानीय स्तरमा नै उद्योगहरू स्थापना गरी रोजगारी सिर्जना गर्न गराउन साथै विपद्जन्य अवस्थामा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, पहिरोजन्य लगायतका सामग्रीहरूको व्यवस्थापन गर्न बाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको भाग ५ धारा ५७ को उपधारा ४, धारा २२६ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त अधिकारको प्रयोग गरी बागमती गाउँपालिकाको गाउँसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यो ऐनको नाम “जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी ऐन, २०८१” रहेको छ ।

(२) यो ऐन बागमती गाउँपालिका क्षेत्रभर लागू हुनेछ ।

(३) यो ऐन गाउँसभाले पारित गरी स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गरेको मिति देखि लागू हुनेछ ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यो ऐनमा

(क) “ऐन” भन्नाले जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी ऐन, २०८१ सम्भन्तु पर्छ ।

(ख) “सङ्घीय ऐन” भन्नाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ लाई सम्भन्तु पर्छ ।

(ग) “कार्यपालिका” भन्नाले बागमती गाउँ कार्यपालिका सम्भन्तु पर्छ ।

(घ) “गाउँपालिका” भन्नाले बागमती गाउँपालिका सम्भन्तु पर्छ ।

(ङ) “अध्यक्ष” भन्नाले गाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्भन्तु पर्छ ।

(च) “उपाध्यक्ष” भन्नाले गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष सम्भन्तु पर्छ ।

(छ) “प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत” भन्नाले गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्भन्तु पर्छ ।

(ज) “सभा” भन्नाले बागमती गाउँसभा सम्भन्तु पर्छ ।

(झ) “संविधान” भन्नाले नेपालको संविधानलाई सम्भन्तु पर्छ ।

(ञ) “इजाजत” भन्नाले गाउँपालिकाबाट कार्यपालिकाको निर्णय अनुसार दिइने अनुमति सम्भन्तुपर्छ ।

(ट) “प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण” भन्नाले तीन रोपनी भन्दा बढी क्षेत्रफल भएको जग्गाको तोकिए बमोजिमको वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनलाई जनाउँछ ।

(ठ) “निजी जग्गा व्यवस्थापन” भन्नाले बागमती गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका निजी जग्गाहरु (खानी बाहेक) आवास, कृषि वा गैर कृषि, व्यावसायिक वा गैर व्यावसायिक प्रयोजनको लागि निजी हकभोग लालपुर्जा भित्रको जग्गा मात्र खन्ने, सम्प्याउने, पुर्ने कार्यलाई जनाउँछ ।

(ड) “अन्तिम अधिकार प्राप्त निकाय” भन्नाले गाउँ कार्यपालिकालाई जनाउँछ ।

- (ढ) “मेशिनरी उपकरण” भन्नाले नदीजन्य प्राकृतिक पदार्थहरू उत्खनन् तथा संकलनका लागि प्रयोग गरिने एक्साभेटर, व्याकहो लोडर वा सोही प्रकृतिको अन्य उपकरणलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (ण) “पर्यापर्यटन” भन्नाले वातावरणमा कुनै हानी नोक्सानी नहुने गरी पर्यटनसँग सम्बन्धित व्यवसाय सञ्चालन गर्नुलाई सम्भन्नु पर्दछ ।
- (त) “खनिज पदार्थ” भन्नाले जमिनको सतह वा भूगर्भभित्र पाइने पेट्रोलियम र ग्याँस पदार्थ बाहेकका कुनै निश्चित भौतिक गुण तथा तत्वको रासायनिक सम्मिश्रणयुक्त अप्राङ्गारिक पदार्थ सम्भन्नुपर्छ ।
- (थ) “खोजतलास कार्य” भन्नाले खानी वा खनिज पदार्थ पत्ता लगाउन वा खनिज पदार्थको प्रकार, गुणस्तर, परिमाण, गुणस्तर आदि निर्धारण गर्न गरिने सबै प्रकारको जाँचपडताल एवम् सम्भाव्यता अध्ययन कार्य सम्भन्नुपर्छ ।
- (द) “उत्खनन् कार्य” भन्नाले खनिज पदार्थको उत्खनन्, उत्पादन, शुद्धीकरण, प्रशोधन, ढुवानी, सञ्चय वा बिक्री वितरण गर्ने कार्य सम्भन्नुपर्छ ।
- (ध) “खनिज क्षेत्र” भन्नाले खनिज कार्य गर्ने अनुमति पत्रमा उल्लिखित क्षेत्र सम्भन्नुपर्छ ।
- (न) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नुपर्छ ।

परिच्छेद-२

खनिज कार्य गर्ने अधिकार

३. **खनिज कार्य गर्ने अधिकार :** (१) खनिज कार्य गर्ने अधिकार नेपालको संविधानको अनुसूची-८ को सि.नं. २१, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, वन ऐन, २०७६, वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६, को दफा ११ को उपदफा (२) र (४) एवं ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, उत्खनन् बिक्री तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ को दफा (४) को उपदफा (४), बागमती प्रदेश सरकारद्वारा जारी नदीजन्य पदार्थ(संकलन र उपयोग) कार्यविधि, २०७५ बमोजिम यस गाउँपालिकाको स्थानीय सरकारलाई हुनेछ ।

- (२) यस ऐनको अधीनमा रहि गाउँपालिका आफैले गर्ने वा अरू कुनै व्यक्तिलाई अनुमति प्रदान गराउन सक्नेछ ।
- (३) स्थानीय सरकारलाई खनिज कार्यमा पुँजी लगानी गरी वा अन्य कुनै प्रकारले वा आफैले सञ्चालन गरेर हिस्सेदार बन्ने अधिकार हुनेछ ।

४. **खनिज कार्य गर्ने अनुमति :** (१) यो ऐन र यस अन्तर्गत बनेका नियमहरूको अधीनमा रहि खनिज कार्य गर्न चाहने व्यक्तिले गुणस्तर तथा परिमाण यकिन भइ नसकेको खनिज पदार्थको हकमा सर्वप्रथम खोजतलास कार्य गर्ने अनुमतिको लागि र गुणस्तर तथा परिमाण यकिन भइसकेको खनिज पदार्थको हकमा उत्खनन् कार्यको प्रस्तावित योजना समेत संलग्न गरी उत्खनन् कार्य गर्ने अनुमितको लागि तोकिएको ढाँचामा गाउँपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिमको निवेदन प्राप्त भएपछि गाउँपालिकाले आवश्यक जाँचबुझ गरी निवेदन दिने व्यक्ति आर्थिक एवम् प्राविधिक क्षमता भएको र खनिज कार्य गर्न आवश्यक योग्यता भएको देखिएमा निजलाई तोकिएको ढाँचामा तोकिएको दस्तुर लिइ खनिज कार्य गर्ने अनुमति दिन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै खास खनिज पदार्थको सम्बन्धमा गाउँपालिकाले उपयुक्त देखेमा खनिज सम्भौता गरी व्यक्ति वा कम्पनीलाई तोकिएको ढाँचामा तोकिएको दस्तुर लिइ खनिज कार्य गर्ने अनुमति दिन सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएपछि गाउँपालिकाले आवश्यक जाँचबुझ गर्दा उत्खनन् कार्यको योजना उपयुक्त देखेमा तोकिएको ढाँचामा तोकिएको दस्तुर लिइ उत्खनन् कार्य गर्ने अनुमति दिनेछ ।
- (५) गाउँपालिकाले प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र खोजतलास कार्य गरी पत्ता लगाएको गुण र परिमाण समेत यकिन भइसकेको खनिज पदार्थको उत्खनन् कार्य गर्ने अनुमति लिन चाहने व्यक्तिहरूसँग गाउँ कार्यपालिकाले चाहेमा त्यस्तो खोजतलास कार्यमा लागेको प्रत्यक्ष खर्च बराबरको रकम वा शेयर लिन सक्नेछ ।
- (६) यस दफा बमोजिम खनिज कार्य गर्ने अनुमति दिँदा गाउँपालिकाले खनिज कार्यको क्षेत्र अवधि र त्यस्तो खनिज कार्यमा गाउँ कार्यपालिका हिस्सेदार बन्ने भएमा तत्सम्बन्धी कुराहरू समेत उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
५. **उत्खनन् कार्य गर्ने अधिकार :** (१) कुनै क्षेत्रमा कुनै खनिज पदार्थको खोजतलास कार्य गर्ने अनुमति प्राप्त व्यक्तिलाई सो क्षेत्रमा सोही खनिज पदार्थको उत्खनन् कार्य गर्न अनुमति पाउने अधिकार हुनेछ ।
- (२) खोजतलास कार्य गर्ने अनुमति प्राप्त व्यक्तिले खोजतलास कार्य गर्दा अनुमति पत्रमा उल्लिखित खनिज पदार्थ बाहेक अन्य खनिज पदार्थ पत्ता लागेमा त्यसको जानकारी बढीमा तीस दिनभित्र गाउँपालिकामा दिनु पर्नेछ र निजलाई त्यस्तो खनिज पदार्थको खनिज कार्य गर्न प्राथमिकता दिइने छ ।

परिच्छेद-३

तथ्याङ्क व्यवस्थापन

६. **तथ्याङ्क व्यवस्थापन सम्बन्धमा:** (१) यस ऐन अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रभित्र रहेका जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थका बारेमा गाउँपालिकामा रहेका सबै श्रोतहरूका बारेमा छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्क संकलन गर्नुपर्नेछ ।
- (२) दफा (१) अनुसार संकलन गरिएको तथ्याङ्कका आधारमा स्थानीय बासिन्दाहरूको जीवनस्तर सुधार हुने तथा प्रकृतिमा गम्भीर असर नपर्ने किसिमका उद्योग व्यवसाय सञ्चालनका लागि गाउँपालिकाले प्रस्ताव आह्वान गर्न सक्नेछ । यस्ता उद्योगहरू गाउँपालिका आफैँले समेत सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद-४

वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन र उद्योग सञ्चालन

७. **वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन:** (१) गाउँपालिकामा परिच्छेद २ अनुसारका जलाधार, वन्यजन्तु खानी, तथा खनिज पदार्थ, नदिजन्य पदार्थ लगायतका विषयसँग सम्बन्धित विकास निर्माण सम्बन्धी कार्य वा उद्योगहरु सञ्चालन गर्नका लागि अनिवार्य रूपमा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्नेछ।
- (२) दफा १) अनुसार तयार गरिएको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन वा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन गाउँपालिकाको वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा समक्ष प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ।
- (३) वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्दा प्रस्तावका बारेमा तोकिए बमोजिम सार्वजनिक सुनुवाइ गर्नुपर्नेछ।
- (४) वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन पेश गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।
- (५) वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा त्यस्तो प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभाव र त्यसको न्यूनीकरणको लागि अपनाउन सकिने विभिन्न विकल्पहरुको विस्तृत विश्लेषण गरी त्यस्ता विकल्प मध्ये प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त हुने विकल्प र सो विकल्प कार्यान्वयन गर्न सकिने आधार र कारण सहित सिफारिस गर्नु पर्नेछ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्दा प्रस्तावकले आयोजना कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्न सक्ने प्रारम्भिक, मध्यकालीन एवं दीर्घकालीन प्रतिकूल प्रभाव र त्यसको न्यूनीकरणको लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने विधि तथा प्रक्रिया उल्लेख गर्नुपर्नेछ।
- (७) गाउँपालिकाले उद्योग सञ्चालनका लागि लिखित अनुमति दिएपछि मात्र उद्योग सञ्चालन गर्न सकिनेछ।
- (८) जलाधार सम्बन्धी पानी प्रसोधन लगायत, वन्यजन्तु सम्बन्धी चिडियाखाना, पर्यापर्यटन लगायत, खानी तथा खनिज सम्बन्धी क्रसर, ढुङ्गा, माटो, गिट्टी, प्रसोधन लगायतका उद्योगहरु सञ्चालन गर्न सकिनेछ। उद्योग सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।
८. **उद्योग स्थापना तथा व्यवस्थापन:** (१) संविधान, कानूनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गाउँपालिका आफैले पूर्ण स्वामित्व वा निजी तथा सार्वजनिक निकायहरूसँगको सहकार्यमा तथा निजी क्षेत्रलाई जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण तथा उपयोग सम्बन्धी उद्योगहरु स्थापना गर्न सक्नेछ। यसका साथै निजी तथा सार्वजनिक क्षेत्रले उद्योग स्थापना गर्नका लागि निवेदन दिएमा दफा ९ बमोजिम गठन भएको समितिले सम्भाव्यता अध्ययन गरी उद्योग स्थापना गर्नका लागि प्रतिवेदन कार्यपालिका समक्ष प्रस्तुत गर्नेछ। कार्यपालिकाले उक्त प्रतिवेदनको अध्ययन गरी इजाजतपत्र प्रदान गर्न सक्नेछ।
- (२) सम्भाव्यता अध्ययन: जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण तथा उपयोगका बारेमा सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञहरु समावेश भएको टोलीबाट सम्भाव्यता अध्ययन गराउनुपर्नेछ।

(३) जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थबाट गाउँपालिकाले गरेको आम्दानीबाट कम्तीमा ५ प्रतिशत रकम सोही क्षेत्रमा संरक्षण तथा सम्बर्द्धनका लागि खर्च गर्नु पर्नेछ ।

९. **अनुगमन तथा निरीक्षण:** दफा ५ मा उल्लेख गरिएको व्यवस्थाको लागि गाउँपालिका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा एक अनुगमन समिति गठन गरिनेछ । उक्त समितिले यस ऐनले व्यवस्था गरेका अन्य विषयहरूमा समेत कार्य गर्नेछ ।

गाउँपालिका उपाध्यक्ष	संयोजक
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृतस्तरको कर्मचारी	सदस्य
पूर्वाधार विकास समिति संयोजक	सदस्य
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन समिति संयोजक	सदस्य
पूर्वाधार विकास तथा वातावरण व्यवस्थापन शाखा प्रमुख	सदस्य
बागमती गाउँ कार्यपालिकाले तोकेको वातावरण अधिकृत (विज्ञ)	सदस्य
नदीजन्य पदार्थको कार्य गर्न तोकिएको फोकल पर्सन	सदस्य
राजश्व प्रशासन उपशाखा प्रमुख	सदस्य
योजना शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

१०. **अनुमतिपत्रको नवीकरण:** अनुमति प्राप्त व्यक्तिले प्रत्येक वर्ष खनिज कार्य गर्ने अनुमति पत्र तोकिएको दस्तुर तिरी तोकिएको समयमा नवीकरण गराउनु पर्नेछ ।

११. **खोजतलास अवधि:** खोजतलास अवधि खोजतलास कार्यको प्रकृति अनुसार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१२. **उत्खनन् अवधि:** उत्खनन् अवधि खनिज पदार्थको प्रकृति, परिमाण र उत्खनन् कार्यको लागि चाहिने प्रविधि, पुँजी, मौसम र लगानीको प्रक्षेपित प्रतिफलको आधारमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१३. **खनिज कार्यको सञ्चालन:** (१) अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले खनिज कार्यको सञ्चालन खनिज कार्य गर्ने अनुमति प्राप्त गरेको मितिले तोकिएको अवधिभित्र गर्नु पर्नेछ ।

(२) अनुमति प्राप्त व्यक्तिले खनिज कार्य गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधि र प्रक्रिया तथा पालन गर्नुपर्ने शर्तहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१४. **खनिज कार्य गर्दा वातावरणमा प्रतिकूल असर पार्न नहुने:** (१) खनिज कार्य गर्ने व्यक्ति वा संगठित संस्थाले खनिज कार्य गर्दा वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर नपर्नेगरी गर्नु पर्नेछ । साथै, त्यस्तो खनिज कार्य गर्ने व्यक्तिले वातावरण संरक्षणका सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमका बचाउका उपायहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने छ ।

(२) खनिज कार्य गर्ने व्यक्तिले वातावरणमा उल्लेखनीय प्रतिकूल असर पर्ने कार्य गरेको देखिएमा त्यस्तो कार्यमा सुधार ल्याउन गाउँपालिकाले सम्बन्धित व्यक्तिलाई आवश्यक निर्देशन दिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम दिएको निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित व्यक्ति वा संगठित संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

परिच्छेद-५**समन्वय सहकार्य**

१५. **करार गर्न सक्ने:** (१) यस ऐनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि गाउँपालिकाले कुनै संगठित संस्था वा व्यक्तिसँग प्रचलित कानूनको अधीनमा रहि करार गरेर सोही करारमा उल्लिखित शर्तहरू बमोजिम जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको विकास, उपयोग र सेवा विस्तार गर्न, गराउन सक्नेछ।
१६. **दातृ संघ, संस्था, निकायले काम गर्न सक्ने :** (१) विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी दातृ संघ संस्था निकायले गाउँपालिका सँगको साभेदारीमा वा गाउँपालिकाको स्वीकृतिमा उपभोक्ता संस्था वा सेवा प्रदायक निकायसँगको साभेदारीमा जलस्रोत उपयोगको लागि आवश्यक अध्ययन अनुसन्धान तथा आयोजना निर्माण सञ्चालन गरी समुदायलाई सेवा पुर्याउन सक्नेछन।
- (२) वैदेशिक सहयोगद्वारा अध्ययन अनुसन्धान तथा आयोजना निर्माण सञ्चालनमा सहयोग गर्ने, गराउने दातृ संघ, संस्था निकायले गाउँपालिका मार्फत नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएको हुनु पर्नेछ।
- (३) उपदफा (१) अनुसारको अध्ययन अनुसन्धान प्रतिवेदन तथा आयोजना गाउँ कार्यपालिकाले तोके बमोजिम हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ।
- (४) दातृ संघ, संस्था निकायले गर्ने सहयोग गाउँपालिकाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा हुनु पर्नेछ।
- (५) दातृ संघ, संस्था निकायसँगको सहकार्य सम्बन्धी अन्य कुरा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-६**सजाय तथा दण्ड जरिवाना**

१७. **सजाय तथा दण्ड जरिवाना सम्बन्धमा:** यस ऐनको व्यवस्था विपरित कार्य गरेमा सो कार्यमा संलग्न पदाधिकारी कर्मचारीलाई प्रचलित कानून अनुसारको कारवाही हुनेछ। साथै यो ऐन अनुसारको अनुमति लिने गरी भुङ्गा विवरण पेश गर्ने, तोकिएको मापदण्ड तथा अनुमति विपरित कार्य गर्ने व्यक्ति तथा समूहमा संलग्न सबैलाई प्रचलित ऐन अनुसारको दण्ड जरिवाना सहित कानून ले तोकेको सजाय हुने गरी गाउँपालिकाले सिफारिस गर्ने तथा सम्बन्धित निकायबाट कारवाही हुनेछ।

परिच्छेद-७**विशेष व्यवस्था**

१८. **विशेष व्यवस्था:** (१) गाउँपालिकाले राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक हित वा ऐतिहासिक महत्वको दृष्टिकोणबाट कुनै क्षेत्रलाई खनिज कार्यको लागि निषेधित क्षेत्र घोषित गर्न वा कुनै क्षेत्रको सम्बन्धमा विशेष शर्तहरू तोकि खनिज कार्य गर्ने अनुमति दिन सक्नेछ।
- (२) गाउँपालिकाले खनिज कार्य गर्ने अनुमति दिइसकेको क्षेत्रमा अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाको खनिज कार्यमा कुनै बाधा अड्चन नपर्नेगरी खनिज कार्यको लागि अनुमति दिइसकेको खनिज पदार्थ बाहेक अन्य खनिज पदार्थको खनिज कार्य आफैले गर्न वा अरू कुनै व्यक्ति वा संगठित संस्थालाई अनुमति प्रदान गरी गराउन सक्नेछ।

- (३) गाउँ कार्यपालिकाले कुनै खास खनिज पदार्थको खनिज कार्य गाउँपालिकाले तोकेको अन्य कुनै सरकारी निकाय वा सरकारी स्वामित्व रहेको संगठित संस्थाले मात्र गर्न पाउने गरी तोक्न सक्नेछ ।
- (४) सर्वसाधारणले निजी प्रयोगको निम्ती उपयोग गरी आएको प्रचलनमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी गाउँपालिकाले निर्माण कार्यको प्रयोगमा आउने साधारण माटो, गिट्टी, ढुङ्गा र बालुवा जस्ता खनिज पदार्थका सम्बन्धमा छुट्टै व्यवस्था गर्न सक्नेछ । यस प्रयोजनका लागि निजी जग्गामा निर्माण लगायतका कार्य गर्दा निस्कने माटो, गिट्टी, ढुङ्गा र बालुवाका लागि समेत गाउँपालिकाले आवश्यक अध्ययन गरी पालिका भित्र र बाहिर ढुवानी गर्न समेत अनुमति दिनेछ ।
१९. **आदेश दिन सक्ने:** गाउँपालिकाले खनिज कार्यबाट खानी वा खनिज पदार्थको भण्डारलाई हुन सक्ने क्षति, कसैको जीउ वा सम्पत्तिमा पर्न सक्ने चोटपटक वा नोक्सानी रोकथाम गर्न, कुनै प्रतिष्ठानमा हानी नोक्सानी हुन नदिन र भूक्षय हुन नदिन आवश्यक आदेश दिन सक्नेछ ।
२०. **खनिज पदार्थको निर्यात:** (१) गाउँपालिकाले आन्तरिक सुरक्षा, राष्ट्रिय सुरक्षा वा आन्तरिक माग आपूर्ति गर्नका लागि कुनै खनिज पदार्थ विदेश वा अन्य जिल्ला वा अन्य स्थानीय तहको क्षेत्रभित्र निर्यात गर्न नपाउने गरी आदेश जारी गरी आवश्यक बन्देज लगाउन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम आवश्यक बन्देज लगाएको अवस्थामा बाहेक अन्य अवस्थामा अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले आफूले उत्खनन गरेको खनिज पदार्थ तोकिए बमोजिम अन्य स्थानमा निर्यात गर्न पाउने छ ।
२१. **सुरक्षा प्रवन्ध गर्न सक्ने:** अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले खनिज कार्यको सिलसिलामा जिउज्यान तथा धनसम्पत्तिको सुरक्षाको लागि नेपाल सरकारले निर्णय गरे बमोजिम प्रचलित कानूनको अधीनमा रहि आवश्यक सुरक्षा प्रवन्ध गर्न र हातहतियार राख्न पाउने छ ।
२२. **सञ्चार उपकरण राख्न सक्ने:** अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले नेपाल सरकारले निर्णय गरे बमोजिम प्रचलित कानूनको अधीनमा रहि खनिज कार्यको लागि आवश्यक सञ्चार उपकरण राख्न सक्नेछ ।
२३. **सुविधा तथा सहूलियत:** अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले खनिज कार्य गर्दा पाउने सुविधा तथा सहूलियत गाउँ कार्यपालिकाले तोके बमोजिम वा नियमावली बमोजिम हुनेछ ।
२४. **रोयल्टी तथा अन्य दस्तुर:** अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले गाउँपालिकालाई खनिज पदार्थको प्रकार, गुणास्तर र परिमाणको आधारमा गाउँपालिकाले तोकेको दरमा रोयल्टी तथा अन्य दस्तुर बुझाउनुपर्ने छ ।
२५. **स्थानीय विकास शुल्क:** अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले रोयल्टीको आधारमा तोकिएको दरमा स्थानीय विकास शुल्क बुझाउनु पर्नेछ ।
२६. **सूचना तथा प्रतिवेदन:** अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले तोकिए बमोजिमको सूचना तथा प्रतिवेदन तोकिएको ढाँचामा गाउँपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

२७. जग्गा प्राप्त गर्ने वा जग्गामा प्रवेश गर्ने: (१) दफा १८ को उपदफा (१) बमोजिम निषेध गरिएको क्षेत्रमा बाहेक अन्य क्षेत्रमा रहेका कुनै जग्गा खनिज कार्यको लागि अस्थायी वा स्थायी तवरले आवश्यक पर्ने भएमा गाउँपालिकाबाट अनुमति स्वीकृती देहायका कुराको अधीनमा रहि उपयोग गर्न वा प्राप्त गर्न सकिने छ:

क) त्यस्तो जग्गा नेपाल सरकारको वा सार्वजनिक भए अनुमति प्राप्त व्यक्तिले गाउँपालिकालाई तोकिए बमोजिमको भूवहाल कर बुझाई उपयोग गर्न सक्नेछ ।

(ख) त्यस्तो जग्गा निजी स्वामित्वको भए गाउँपालिकाले अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थालाई वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन समेत गरी निजकै खर्चमा प्रचलित कानून बमोजिम प्राप्त गराइदिन वा भूवहालमा दिलाई दिन सक्नेछ ।

(२) खनिज कार्यको लागि कुनै जग्गामा केही समयको लागि कुनै यन्त्र, उपकरण, औजार जडान गर्न वा नाप नक्सा वा खनिज कार्य सम्बन्धी अन्य कुनै काम गर्न आवश्यक भएमा उपदफा (३) को अधीनमा रहि त्यस्तो जग्गामा प्रवेश गरी त्यस्तो काम गर्न सक्नेछ ।

(३) गाउँपालिका वा अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले खनिज कार्य गर्दा कुनै जग्गावालाले आफ्नो जग्गा उपभोग गर्न नपाएमा वा त्यस्तो जग्गामा रहेको बाली, रूख, घर, बस्तु वा अन्य सम्पत्ति नोक्सान भएमा गाउँ कार्यपालिकाले आवश्यक प्राविधिक परामर्श लिइ प्रचलित दरभाउलाई समेत ध्यानमा राखी सम्बन्धित जग्गावालालाई क्षतिपूर्ति दिइनेछ ।

२८. विष्फोटक पदार्थको प्रयोग: खनिज कार्यको लागि आवश्यक विष्फोटक पदार्थहरू अनुमति प्राप्त व्यक्तिले नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारले समय समयमा निर्धारण गरे बमोजिमको शर्त तथा प्रचलित कानूनको अधीनमा रहि पैठारी, सञ्चय, ओसार पसार र प्रयोग गर्न सक्नेछ । उक्त कार्यका लागि गाउँपालिकाले सम्बन्धित निकायमा आवश्यक सिफारिसको लागि सहजीकरण गर्नेछ ।

२९. निरीक्षण तथा जाँचबुझ: (१) यो ऐन र यस ऐन बमोजिम बनेको नियमावली बमोजिम खनिज कार्य भए नभएको निरीक्षण तथा जाँचबुझ गर्न गाउँपालिकाले कुनै विशेषज्ञ, अधिकारी वा निकायलाई जिम्मेवारी वा नियुक्त गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम जिम्मेवारी तोकिएको विशेषज्ञ, अधिकारी वा निकायलाई निरीक्षण तथा जाँचबुझको सिलसिलामा खनिज कार्य भइरहेको वा हुने जुनसुकै ठाउँमा प्रवेश गर्न दिनु र निजले मागेको कागजात तथा विवरण उपलब्ध गराउनु अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाको कर्तव्य हुनेछ ।

३०. खनिज पदार्थ विकास केन्द्र: (१) खानी तथा खनिज श्रोतहरूको विकास गर्न एवम् खनिज कार्यमा सहयोग पुर्याउन गाउँपालिकाले खनिज पदार्थ प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि गाउँपालिकाले खनिज पदार्थ विकास केन्द्र वा त्यस्तै प्रकृतिको निकाय स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम स्थापित खनिज पदार्थ विकास केन्द्रको काम, कर्तव्य र अधिकार कार्यविधिमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३१. दण्ड सजाय: (१) कसैले यस ऐन बमोजिम खनिज कार्य गर्ने अनुमति नलिइ खनिज कार्य गरेमा गाउँ कार्यपालिकाले त्यस्तो खनिज कार्य बन्द गरी खनिज कार्यमा प्रयोग गरिएको यन्त्र, उपकरण, औजार र मालसामान तथा अनाधिकृत तवरले उत्खनन् गरेको खनिज पदार्थ समेत जफत गर्नुका साथै त्यस्तो व्यक्तिलाई एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना भराउन सक्नेछ, र त्यस्तो कार्यबाट नोक्सान भएको धनसम्पत्तिको क्षति पनि भराउन सक्नेछ ।

(२) अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले दफा १४ (१) बमोजिम दिइएको निर्देशन वा दफा १९ बमोजिमको आदेश पालन नगरेमा त्यस्तो निर्देशन वा आदेश पालन नगरे सम्म गाउँपालिकाले खनिज कार्य स्थगित गर्न वा खनिज कार्य गर्ने अनुमति नै रद्द गर्न सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशन वा आदेश पालन नगरेको कारणबाट खानी वा खनिज पदार्थको भण्डारणमा क्षति पुग्न गएमा, भूक्षय भएमा वा कसैको जीउ वा धन सम्पत्तिमा चोटपटक वा नोक्सानी पर्न गएमा एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ र नोक्सानीको आधारमा मुनासिव क्षतिपूर्ति समेत अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाबाट भराउनु पर्नेछ ।

(३) अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले दफा २६ बमोजिम गाउँपालिकामा दिनुपर्ने सूचना वा प्रतिवेदन नदिएमा त्यसरी सूचना वा प्रतिवेदन नदिएसम्म गाउँपालिकाले खनिज कार्य स्थगित गर्न सक्नेछ ।

(४) अनुमति प्राप्त व्यक्तिले यस दफामा लेखिए बाहेक यस ऐन र ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बर्खिलाप कुनै काम गरेमा गाउँ कार्यपालिकाले निज व्यक्ति वा संगठित संस्थालाई एक लाख रूपैयाँसम्म जरिवाना गर्न वा खनिज कार्य गर्न दिइएको अनुमति रद्द गर्न सक्नेछ ।

(५) उपदफा (१), (२), (३) वा (४) बमोजिम कारवाही गर्नु भन्दा अगाडि गाउँ कार्यपालिकाले सम्बन्धित व्यक्ति वा संगठित संस्थालाई स्पष्टीकरण पेश गर्ने मनासिव मौका दिनु पर्नेछ ।

(६) गाउँपालिका वा अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाले यस ऐन बमोजिम खनिज कार्य गर्दा कसैले वाधा विरोध गरेमा, अवरोध गरेमा वा रोकटोक गरेमा निजलाई प्रचलित कानून बमोजिम कैद वा दश हजार रूपैयाँ सम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(७) उपदफा (१), (२), (३), (४) वा (६) बमोजिम भएको सजायको आदेशमा चित्त नबुझेमा चित्त नबुझे व्यक्तिले पैंतीस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

३२. मध्यस्थता: गाउँपालिका र अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थाबीच खनिज कार्यसँग सम्बन्धित कुनै कुराको सम्बन्धमा उठेको विवाद दुवै पक्षले आपसी सरसल्लाहबाट सुल्झाउन नसकेमा दुवै पक्षबीच भएको सम्झौतामा सोही बमोजिम र सम्झौतामा नतोकिएकोमा तोकिए बमोजिम वा गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिमको मध्यस्थताद्वारा समाधान गरिने छ ।

३३. **रद्द गर्न सक्ने:** (१) गाउँपालिकाले स्थानीय, आन्तरिक वा राष्ट्रिय सुरक्षा वा सार्वजनिक हितको लागि आवश्यक देखेमा तुरुन्त खनिज कार्य रोक्का गरी खनिज कार्य गर्ने अनुमति रद्द गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गाउँपालिकाले खनिज कार्य गर्ने अनुमति रद्द गर्दा अनुमति प्राप्त व्यक्ति वा संगठित संस्थालाई पर्न गएको प्रत्यक्ष हानी नोक्सानीको निमित्त मनासिव माफिकको क्षतिपूर्ति दिनेछ ।

परिच्छेद-८

विविध

३४. **नियम तथा कार्यविधि बनाउने अधिकार:** यसै ऐनको अधीनमा रहि गाउँ कार्यपालिकाले जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण तथा उपयोग व्यवस्थित गर्नका लागि तथा कार्यान्वयनका लागि विषयगत थप स्पष्टता पार्न, व्याख्या विप्लेषण गर्न उपयुक्त व्यवस्था तथा प्रावधान सहित आवश्यक नियमावली, कार्यविधि तथा मापदण्ड बनाउन सक्नेछ ।
३५. **खारेजी तथा बचाउ:** सङ्घीय र प्रदेश कानून सँग बाभिएमा वा यो ऐनको सान्दर्भिकता नभएमा वा प्रचलित कानून अनुसार अमान्य भएमा गाउँ सभाले यो ऐनको संशोधन र खारेजी गर्न सक्नेछ ।

आज्ञाले,

ओम बहादुर दर्जी

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत